

årgång 16 • nr 2-2002

nattvakan

Nattvakan

utges av Hudiksvallsregionens fågelklubb (HFK).
Tidningen utkommer med två nummer årligen
och erhålles av samtliga medlemmar i HFK.
Årsavgiften för medlemskap är för närvarande
70 kronor och insättes på pg. 88 94 30-5.

Hudiksvallsregionens fågelklubb

är lokalklubb till Gävleborgs Läns Ornitologiska Förening (GLOF). Medlemskap i HFK är dock oberoende av medlemskap i GLOF. HFK:s verksamhetsområde utgörs av Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner.

Lokalklubben har till syfte att samla och stimulera intresset för fågelfaunan och skyddet av fågelmiljön i Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner. Dessutom skall föreningen verka för att sprida kunskap i fågelfrågor genom kursverksamhet och exkursioner. Föreningen skall vara ett forum där medlemmarna inspirerar och informerar varandra. En viktig uppgift för föreningen är att vara drivande i vissa frågor med anknytning till fågelskydd.

Styrelse

Ordförande: Ove Nygren, Stenbergsv. 1,

824 40 Hudiksvall, Tel. 0650-155 83

Vice ordförande: Mats Sundkvist, Båtsmansvägen 6,

824 40 Hudiksvall, Tel. 0650-167 29

Sekreterare: Karin Svensson, Blockvägen 16 F,

824 34 Hudiksvall, Tel. 0650-175 37

Kassör: Lars-Göran Lindström, Slättervägen 13,

824 40 Hudiksvall, Tel. 0650-141 21

Övrig ledamot: Bo Fagerström, Dalgatan 10

824 42 Hudiksvall, Tel. 0650-59 51 58

Suppleant: Maria Dunder, Storgatan 52 A,

824 23 Hudiksvall, Tel. 0650-137 72

Suppleant: Niclas Vallin, Brantens väg 3,

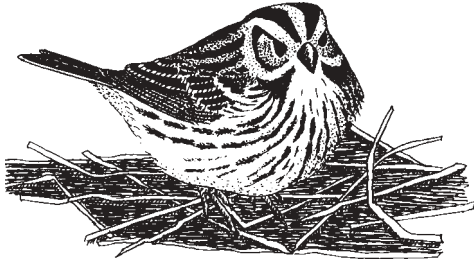
824 34 Hudiksvall, Tel. 0650-974 76

Följ med HFK på exkursion

Hudiksvallsregionens fågelklubb har ett digert utflyktsprogram under alla årstider.

Tryckt av:
Toli karttryck
Valbo

Styrelsens sida

Owe Nygren

Spänning, förväntningar, oförutsägbart. Visst är det så att man som fågelskådare blir lite extra exalterad när det oväntade dyker upp. Rostanden i Tunasjön är definitivt en sån extra krydda. Sen har diskussionens vågor gått höga när det gäller att dra på speciella fåglar som larmats ut av någon annan fågelskådare. Man bör helst ha upptäckt fågeln själv ett så kallat ädelkryss. Själv tycker jag nog att fågelskådningen utvecklas positivt. Den har blivit mer social och man är villig att dela med sig av sina upptäckter. Delad glädje är dubbel glädje! Sen är det upp till var och en att dra 200 mil för att skaffa sig ett kryss eller en extra erfarenhet.

Våra exkursioner har ju också ett mål - dela med sig av erfarenheter. Det kanske är ordet kryss som blivit en symbol för ett evigt jagande efter nya upptäckter och man glömmer det vardagliga. Trots det är de stora kryssarna som jag har träffat mycket seriösa och mycket kunniga. Många har förmågan att urskilja det vardagliga från det ovanliga på ett suveränt sätt. De tar inget för givet i tex en starflock utan gör en extra koll. Det kan ju finnas en svart stare eller en rosenstare. Och nu har det kommit ut en ny bok på marknaden: Härdsådarguiden!

Vet ni föresten vad som menas med följande ord: dipp, blocker, plomber och skamarter? Språket förändras och man har svårt att hänga med om man nu behöver det!

INNEHÅLL NR 2 – 02

Styrelsens sida	3
<i>Owe Nygren</i>	
Utomeuropeiska återfynd av fåglar märkta i östra Hälsingland	4
<i>Kenneth Karelius, Lars Göran Lindström</i>	
Notiser	8
Tävling	12
<i>Karin Svensson</i>	
Fjällgåsrapport	13
<i>Lars Göran Lindström</i>	
Program	
Höst och vinter	15
Korta noteringar	17
<i>Karin Svensson</i>	
Sett i markerna	18
<i>Mats Axbrink</i>	
Korsnäbbsinvasionen	19
<i>Owe Nygren</i>	
Tjejskådning	20
<i>Karin Svensson</i>	
Fjällgåsens utbredning och status	21
<i>Lars Göran Lindström</i>	
<i>Foto på framsidan. Talgoxe Christer Fliesberg Foto på baksidan. Fjällgäss i Tunasjön. Mats Axbrink</i>	

Silltrut. Foto: Lars Göran Lindström

Utomeuropeiska återfynd

av fåglar märkta i östra Hälsingland

Under de år som ringmärkning bedrivits har ett antal återfynd erhållits från länder utanför Europa. Nedan följer en sammanställning av dessa återfynd. Willy Karelius, Kenneth Karelius med hjälp av Mats Axbrink har stått för märkningen av dessa fåglar.

Kenneth Karelius, Lars-Göran Lindström

HITILLS SÅ HAR ÅTERFYND av sju olika arter, bivråk, ormvråk, fiskgjuse, roskarl, silltrut, blåhake och lövsångare, rapporterats från länder utanför Europa.

Totalt så har 31 återfynd rapporterats från tolv olika länder därav tio i Afrika. Flest återfynd står silltruten för, bland dessa ett flertal från Israel.

Bivråk

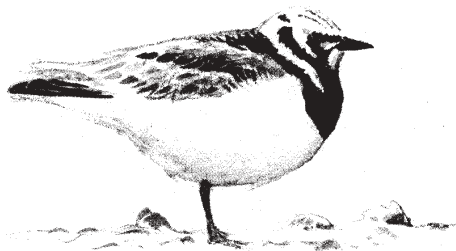
Två fynd av bivråkar märkta i Nordanstigs kommun har gjorts i Afrika. En fågel märkt i Kitte, Bergsjö i augusti 1966 befann sig i januari följande år i Mali, cirka 5 800 km från märkningsplatsen. En annan bivråk som märktes i Sörsjön, Bergsjö i augusti 1974 hittades avmagrad i Tunisien i november samma år, 2 920 km från sin födelseplats (1) (se karta sid 7).

Dessa återfynd stämmer bra överens med andra fynd av bivråk. Fynden från vinterkvarteren är tämligen väl samlade nära kusten i tropiska Västafrika. Flest fynd har erhållits från Ghana. Det sydligaste fyndet av bivråk är från Kongo Brazzaville (6 899 km) från märkningsplatsen.

Fiskgjuse

Av fiskgjuse är fyra fynd gjorda i Afrika söder om Sahara. Den 3 juli 1957 märktes en gjuse vid Drevisfjärden, Hudiksvall. I januari året efter återfanns fågeln i Soudan i Franska Västafrika. I juli 1992 märktes en fiskgjuse på Gackerön, Hudiksvall. Samma år i november påträffades fågeln död i Ziguinchor, Senegal 6 094 km från märkningsplatsen. I Forsa märktes två boungar i juli 1994. I februari två år senare hittades en av ungarna död i N'djamena, Tchad, 5 502 km. Slutligen blev en gjuse märkt i Rogsta i början av juli 1999 död i Kangaba, Mali, 5 879 km. Rapportören, Filifing Diakite skrev till ringmärkningscentralen "Eagle, I have Just killed it" (2).

Andra återfynd av fiskgjuse visar att det huvudsakliga övervintringsområdet ligger i Västafrika. Fynden i Västafrika antyder att fåglarna koncentreras till vissa kustavsnitt samt till vattenrika områden i inlandet. Många inlandsfynd ligger i anslutning till floden Niger med flest fynd från flodens inlandsdelta i Mali. Många återfynd finns också från Volta-dammen i Ghana.

Ormvråk

Ett återfynd av ormvråk har gjorts i Afrika. Det var en fågel märkt vid Kittesjön, Bergsjö den 25 juni 1972 som drygt fyra månader senare dödades i Bitijima, Liberia. Orskan var enligt inskickaren av ringen att "höken hade dödat och bortfört så många kycklingar från byn". Avståndet från Kittesjön var 6 341 km (3).

Återfyndet av ormvråken från Kittesjön var ovanligt långt söderut och det överlägset sydligaste höstfyndet som gjorts.

Ormvråkens huvudsakliga vinterkvarter ligger i västeuropa ner till Spanien. Ett fåtal vråkar övervintrar i norra Afrika.

Roskarl

Ett verkligt roligt återfynd kom i år då en roskarl som märktes på Vitskär, Rogsta i juni 2001, kontrollerades av en ringmärkare i Ile Senghor i Senegal i januari i år. Avståndet var 5 996 km (4).

Roskarlen övervintrar längs västeuropas kuster men det finns även andra återfynd som visar att även nordvästra Afrikas kuster är ett viktigt övervintringsområde. Vårt återfynd är dock ett av de allra sydligaste.

Silltrut

Hela 21 fynd av silltrut utanför Europa har hitills inkommit. De flesta är kontrollerade som levande i Ashdod, Israel, både under höst- och vårflyttningen. Det verkligen långväga återfyndet står en silltrut som märktes

på Långharet, Bålsön den 4 juli 1998 för. Knappt tre och ett halvt år senare hittades fågeln nyligen död i Torra Bay, Namibia hela 9 122 km från märkplatsen. En schakal mumsade på den döda truten. En annan silltrut märkt på Vitörarna, Jättendal i slutet av juni 1996, hittades död i Kindu, Zaire två år senare. Avstånd 7 092 km. Ett tredje fynd av silltrut finns från Afrika. En fågel märkt på Jättbågan i juli 1998 hittades död på stranden utanför Tripoli, Libyen knappt tre år senare (5).

Silltruten är som synes en verklig en verklig långflyttare. Fyndet från Namibia är det hitills näst längsta av silltrut.

Blåhake

Den 11 november 1990 gjordes ett av de mest uppmärksammade återfynden hitills. Det var en blåhake märkt 73 dagar tidigare på Reffelmansviken som hittades utmattad i öknen i Qatar på ett avstånd av 4 797 km från märkplatsen. Upphittare var Hamad Bin Abdulla Bin Abdullaziz Al Abdulrahman Al Thani. Fågeln överlevde inte utan dog senare (6).

Fyndet blev mycket uppmärksammat i både radio och press eftersom det då var det enda vinteråterfynd av blåhake som gjorts. Fortfarande är det inte helt klart i vilket område som blåhaken övervintrar. Troligen i Afganistan och närliggande områden. Senare, nämligen i augusti 2000 blev en blåhake märkt i Ånnsjön, Jämtland skjuten i nordvästra Pakistan den 31 mars. Fågeln hade börjat sin långa vårflyttning från Asien till de svenska fjällen.

Lövsångare

Lövsångaren är den art som vi märkt flest av på Reffelmansviken. Inte underligt eftersom den och bofinken är vår vanligaste fågelart. Av de återfynd som vi fått av lövsångare är ett från Afrika. En fågel märkt i augusti 1991

hittades död, nyligen skjuten i Burg el Arab, Egypten bara 45 dagar senare, 3 548 km från oss (7). Fågeln var på väg mot sina vinterkvarter i östliga Afrika söder om ekvatorn. Återfynd finns ända från Sydafrika.

Av lövsångare som häckar i Sverige finns två raser, en sydlig och en nordlig. Hälsingland ligger i gränsområdet, det finns individer av båda raserna. Av de fåglar som vi märker är troligtvis de flesta av den nordliga rasen. Raserna skiljer sig åt när det gäller övervintringsområde. Den nordliga rasen övervintrar i Östra delen av Afrika, söder om ekvatorn medan den sydliga rasen övervintrar i den västra delen av Afrika.

Referenser:

Mats & Åsa Ottosson. *Svenska Naturskyddsföreningens årsbok 2002*, årg 93

Report on Swedish Bird Ringing for 1998

Thord Fransson & Jan Pettersson. *Svensk ringmärkningsatlas*, volym 1.

Återfyndskarta

1	Bivråk	5	Silltrut
2	Fiskgjuse	6	Blåhake
3	Ormvråk	7	Lövsångare
4	Roskarl		

Tornseglaren- fågeln som inte landar

TORNSEGLAREN, den svirrande, vindsnabba med sina lielika vingar, lever sitt liv flygande. Den gör nästan allt i luften: äter (små insekter som den samlar i munnen och klistrar ihop till en boll av cirka 400 insekter, stor som ett körsbär), dricker (i flykten ur vattenpölar på marken), fångar upp bomaterial (fjädrar och annat som yr omkring), parar sig (utan att tappa farten) och sover (högt uppe under stjärnorna). När ungarna är flygfärdiga kastar de sig ut i luften och landar inte igen på tre-fyra år, inte förrän de själva ska häcka. Någon har räknat ut att Upplands 220 000 häckande tornseglare varje år flyger ungefär 52 000 000 000 kilometer, sträckan motsvarar 1,3 miljoner varv runt jorden. Då är ändå inte ungfågeln medräknad.

På backen är tornseglaren helt hjälplös. Den har så korta ben och så långa vingar att den inte kan lyfta för egen maskin.

Tornseglarna är de sanna sommarbudbärarna. De kommer bland de allra sista flyttfågeln tillbaka från sina vintervisten i Afrika och är bland de första att påminna oss om att efter sommar kommer höst. Redan i slutet av juli kan de dra söderut igen. De har ju så långt att resa.

I Norrland bor tornseglaren i ihåliga högstubbar i storskogen, men oftast söker den boplatser i människans närhet. Då bygger den bo under takpannor, i ventilhål i höghus, i kyrktorn eller holkar. Den är vanlig också i storstaden, även om den ofta måste ge sig iväg utanför staden för att hitta mat. Är det

riktigt uselt väder ger sig tornseglarna iväg på en långtur, ibland upp till hundra mil, för att söka föda. Det kallas oväderssträck. Man har sett tusentals tornseglare flyga norrut vid Ottenby på Öland, när man vet att det är sommarcykloner i östra Europa.

När tornseglaren ger sig av på oväderssträck kan den ibland tvingas lämna sina ungar i dagar och kanske veckor i boet. Men

då händer något märkligt. Ungarnas utveckling stannar av, de sjunker ner i dvala och ligger så tills mamma och pappa kommer tillbaka med mat. Då vaknar de och fortsätter sin tillväxt. Även gamla tornseglare kan falla i dvala vid dåligt väder.

Tornseglaren kallades tidigare för tornsvala, men den är egentligen inte nära släkt med svalorna.

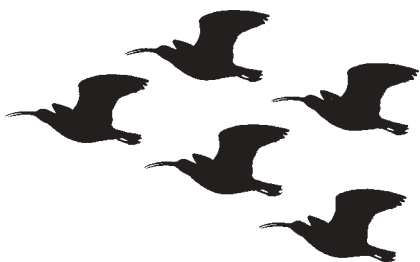
*Saxat ur LIV OCH LUST-
Svenska Naturskyddsföreningens årsbok
2002, årg 93*

Massflykt ut ur landet

UNGEFÄR 200 MILJONER FÅGELINDIVIDER kommer varje vår flygande till Sverige och fyller landskapet med liv. Och med ungar. Framåt sommaren har det gjorts så många barn att landets fågelbefolkning är uppe i ungefär *en halv miljard*. De allra flesta lämnar landet igen när det blir höst. Och det finns en plats där man mer än någon annanstans kan få en känsla av vidden av detta massfenomen. Falsterbo i sydvästligaste Skåne.

Man kan, med lite god vilja, säga att Sverige är format som en strut. Eftersom havsfåglar om hösten gärna följer kusterna söderut, och eftersom landfåglarna i det längsta undviker att flyga ut över havet, följer en stor del av Sveriges fågelsträck struten ända till dess yttersta spets innan de lämnar landet. Denna sista udde, flyttfåglarnas svenska Kap Farväl, är Falsterbonäset.

Finkar, sparvar, siskor, ärlor, svalor, starar, kråkfåglar och duvor störtar sig ensamma eller i flockar ut över havet. Tranor och vråkar utnyttjar uppvindar (termik) för att skruva sig upp på hög höjd och sedan glida iväg söderut på stela, energibesparande,

vingar. I alla väder står Falsterbo fågelstations sträckräknare längst ute på udden och räknar dem alla.

Andra medarbetare försöker få en uppfattning om den osynliga delen av flyttningen - de nattflyttande sångarna, flugsnapparna, skvättorna och trastarna - genom att fånga och märka fåglar som stannat i fyrträdgården för att rasta över dagen.

Kunde vi se detta nattliga fågelsträck skulle vi knappt tro våra ögon.

Grovt uppskattat lämnar fem miljoner fåglar per timme Sveriges södra delar under höstens intensivaste flyttnätter. Osynliga för alla utom de forskare som följer dem på radarskärmar, till exempel Thomas Alerstam på Lunds universitet som beskriver fenomenet så här i sin moderna klassiker "Fågel-flyttning" (Signum 1982): "*Karaktäristiskt är att sträcket sätter igång plötsligt, liksom på en given signal över vida regioner; i genomsnitt trettio minuter efter solnedgången. Förloppet framträder mycket dramatiskt på radarskärmar som plötsligt "blommar upp" av ekon från startande nattsträckare. Det ser ibland ut som om landområdena, med de särpräglade kustkonturerna bibehållna, sakta gled ut över havet. I själva verket ser man radarekon från tusentals och åter tusentals småfåglar som samtidigt ger sig iväg på flyttning över havet. Själv har jag häpen på radar sett både Gotland och Bornholm glida söderut om hösten över Östersjön med en hastighet av omkring 50 km/h.*"

Fetast orkar längst

EN VANLIG OKTOBERDAG, när himlen är klar och blå över Skånes sydvästhörn, vittjar ringmärkarna sina slöjnat i fyrträdgården. En hel del nattflyttande småfåglar, mest kungsfåglar, har fastnat, men det är ingenting mot den 17 oktober 2001. Då slogs tidernas rekord: 3 071 fåglar ringmärktes på en enda dag, varav 2 264 var kungsfåglar.

När fåglarna ringmärkts vägs och mäts de. Ålder och kön noteras och slutligen undersöks hur mycket flygbränsle fåglarna har i sina tankar. När man blåser lätt på fågelns undersida delar sig dunet och under den blottade huden kan man se hur utbredda fågelns fettförråd är. Det är detta bränsle (på en småfågel ungefär motsvarande en klick smör) som ska driva den lilla flygmaskinen söderut till vinterkvarteren.

När flyttningen närmar sig, men långt innan hösten är så långt gången att maten börjar ta slut, börjar flyttfåglarna fylla tankarna. När de hetsäter som intensivast kan de öka andelen fett i kroppen med upp till 10 procent av den normala kroppsvikten - varje dag. Det är som om en vuxen människa på 70 kg skulle gå upp med 7 kg om dagen för att, som fulltankad, nå en vikt på 140 kg. Det tar närmare en månad för en fågel att gå upp till en fetthalt på 50 procent. Då har fågelns alltså ätit så mycket att fettväger lika mycket som resten av kroppen. Den kan nu flyga tre till fyra dygn i sträck och nå 300-400 mil innan bränslet är förbrukat. Men det är förstås tungt att bära på så mycket bränsle, och fåglarna undviker det om de kan. Fåglar som flyttar över områden där de kan hitta föda "lägger upp" små reserver, flyger korta etapper och stannar ofta och äter upp sig. Så gör till exempel småfåglar som flyttar söderut genom Europa. Men de fåglar som ska

vidare till tropiska Afrika måste sedan flyga i ett enda svep över Sahara, i vissa fall över *både* Medelhavet och Sahara. Det är en sträcka på 300-350 mil och kräver varje uns bränsle som fågelns kan lagra. Det märkliga är att fåglarna - också ungfåglar som aldrig flyttat förr - känner på sig att långflygningen ska komma och börjar äta upp sig när de når Medelhavsområdet och det drar ihop sig till långflyttning. Svenska forskare har visat att unga, förstagångsflyttande näktergalar tar hjälp av jordens magnetfält, som känns olika på olika breddgrader. De har en medfödd kunskap om att de ska tanka full tank när magnetfältet säger dem att Saharaöknen närmar sig.

Världsrekord i höjd .

Flyttfåglar kan inte bara flyga mycket långt, utan också mycket högt. En flock sångsvanar sågs den 9 december 1967 på 8 000 meters höjd ovanför kraftiga snöbyar norr om Irland. Temperaturen var - 40 grader och medvinden var så kraftig att fåglarnas hastighet var 200 km/h. Men världsrekordet innehas av den Ruppellgam som 1973 kolliderade med ett flygplan på drygt 11 000 meters höjd över Elfenbenskusten.

...och i längd

Silvertärnan har världsrekordet i långflyttning. Den häckar i fjällsjöar och kring de nordligaste haven. Ändå flyttar den förbi hela Afrika och vidare ner till packisens kant runt Antarktis. Eftersom en tärna kan leva uppemot 25 år innebär det att den (rent teoretiskt) kan flytta motsvarande sträckan fram och tillbaka till månen under sin livstid.

*Saxat ur LIV OCH LUST-
Svenska Naturskyddsföreningens årsbok
2002, årg 93*

Havsörnsstammen växer

STAMMEN AV HAVSÖRN VÄXER i Finland. Havsörnarna har i år fått 192 ungar. Det betyder en ökning med tio procent jämfört med fjolåret.

Stammen i Finland består för närvarande av över 1 000 fåglar, av vilka de flesta är ungfåglar som ännu inte har byggt bo. Orsaken till att stammen på nytt är på väg att växa och repa sig är ett målmedvetet och lyckat arbete. Utfordringen under vintern har blivit ett livsvillkor för stammen. Det finns sammanlagt 200 bebodda revir i Finland, i dem fanns det sammanlagt 120 bon med ungar. För första gången på mer än 100 år har havsörnen i år också fått ungar i östra Nyland.

Huvudsakligen häckar havsörnen på Åland, i Skärgårdshavet, Satakunta, Kvarken och i Lappland. Boet byggs vanligen i ett träd, men i år har ett havsörnspar också lyckats med att få ungar i ett bo på marken. Havsörnen var för 30 år sedan på väg att dö ut då det endast föddes en handfull ungar per år.

Den arbetsgrupp för havsörnen som finns har redan i 30 år studerat, skyddat och sett till att havsörnarna fått mat. För varje år har antalet ungar ökat.

Havsörnen hotas av miljögifter och av att deras boplatser och revir förstörs. Människan utgör också ett hot mot havsörnen. (FNB)

Saxat ur Åbo underrättelser 16/7 2002

Trender

Fågelarter som ökat mest under de senaste decennierna.

- 1 Storskarv
- 2 Grågås
- 3 Sångsvan
- 4 Korp
- 5 Röd glada
- 6 Brun kärnhök
- 7 Ejder
- 8 Grönfink
- 9 Nötväcka
- 10 Svarthätta

Fågelarter som minskat mest under de senaste decennierna.

- 1 Göktyta
- 2 Stenskvätta
- 3 Svärta
- 4 Skogsduva
- 5 Rapphöna
- 6 Gök
- 7 Ladusvala
- 8 Hussvala
- 9 Stare
- 10 Talltita

Tävling

Konstiga fåglar

Ofta funderar man över varifrån namnet på en fågel kommer och vad namnet betyder. Ibland kan man också tycka att namnet låter konstigt. Men inga fåglar har så konstiga namn som de femton som följer här nedan. Men om man kastar om bokstäverna kommer de att bilda namnen på femton "riktiga" fåglar. Vilka? Den som vill vara med att tävla om ett presentkort från Kjelles skall senast den 15/12 skicka in sin lösning till:

Karin Svensson
Blockvägen 16 F
824 34 Hudiksvall

Lycka till!

1 Hödrake	2 Pinka
3 Strattla	4 Dansdek
5 Kvalet	6 Dansvissen
7 Skorrla	8 Kreskalas
9 Råmkorv	10 Lödarsenap
11 Vargspår	12 Kattsnöra
13 Sittgles	14 Lattbil
15 Iskräftan	

Svar till Fågelkryss med litterärt stuk

Fågelkrysset i förra numret av Nattvakan var nog lite klurigt att lösa. Dessvärre hade det

också smugit sig in ett fel i själva korsordet, en svart ruta vid vågrätt 47 hade hamnat en ruta för långt till höger. Förhoppningsvis gick det att lösa krysset ändå, och vid rättningen av insända svar har vi inte brytt oss om vågrätt 47. Priset, ett presentkort från Kjelles, vanns av Lennart och Siv Svensson. Fågelklubben gratulerar till vinsten. Här följer de rätta svaren:

Vågrätt

4	Sal	7	Falk
9	Vitkål	12	Gary
13	Torn	15	Liten
16	Fågel	18	Skata
19	Skata	20	Hö
22	Ar	23	SR
25	Åhör	27	Eka
29	Uv	30	Gök
32	Bra	34	Gavia
37	Bo	38	Lin
39	Glas	40	Aura
41	Fläck	43	Siska
45	Ung	46	Ar
47	Manna		

Lodrätt

1	Flyttfåglarna	2	Sven
3	Vit	4	Sångare
5	Al	6	Grå liten fågel
7	Falk	8	Aria
10	Tofs	11	Kråka
14	Glada	17	ET
20	Hök	21	Ör
23	Svalor	24	Ruvar
26	Hökuggla	28	Krickan
29	Ugglas	31	Tofs
32	Bläs	33	Ankara
35	Is	36	As
37	Ba	42	Lira
44	Hussvala	45	Uv

Fjällgåsrapport

Lars Göran Lindström

EFTER DET ATT REKORDMÅNGA fåglar, 42 stycken, därav nio ungar, rastat hos oss förra hösten var det mycket spännande att se hur många av dessa som skulle komma tillbaka efter att ha tillbringat vintern i Holland.

Våren

De första fåglarna anlände så tidigt som den 19 april. Det var fem stycken, fyra omärkta och en märkt fågel. Av dessa fem var det en fjolårsunge. Den märkta individen var 414 (orange, röd, orange). När man avläser de märkta fåglarna så börjar man med den nedersta ringen på vänster ben, sedan den översta ringen på samma ben och slutligen den enda färgringen på höger ben. På höger ben sitter också en metallring. Varje färg motsvarar en siffra, gul=0, röd=1, blå=3, orange=4, grön=5, svart=8 och vit=9. En

fågel som på vänster ben har färgerna gul och grön nedifrån räknat och på höger ben vit och metall har således nummer 059.

Den 23 april kom ytterligare åtta fåglar. Dessa 13 fjällgäss rastade nästan enbart i Fiskeby och var ytterst sparsamt i Lillfjärden. Den 3 maj försvann de norrut för att göra ytterligare ett uppehåll i Sundsvall.

Den 9 och 10 april kom fjorton gäss inflygande från söder och två dagar senare ytterligare fyra stycken. De flesta av dessa fortsatte redan dagen efter sin resa mot häckningsplatserna i den södra delen av Norrbottensfjällen.

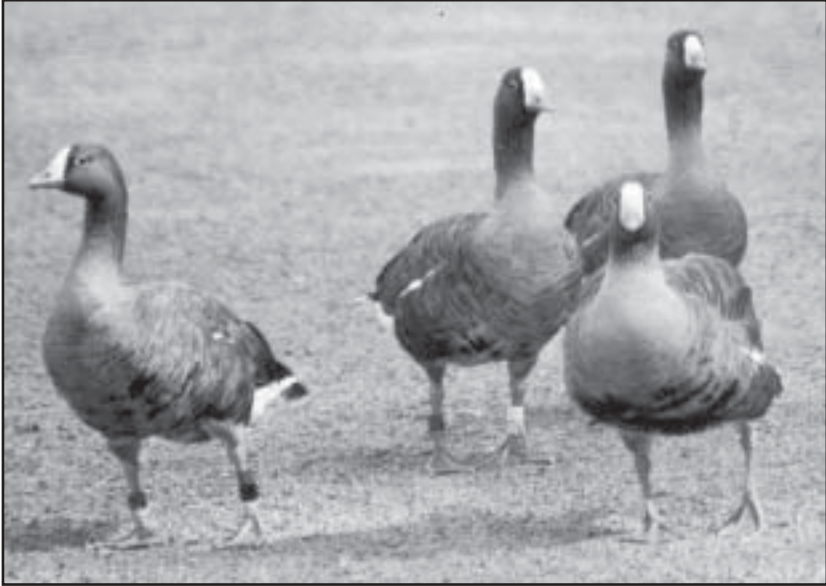
Slutligen kom en ensam fågel den 16 maj. Totalt rastade åtminstone 32 individer. Glädjande var att av fjolårets nio ungar så återkom hela sju stycken.

Hösten

I slutet av juni kom som brukligt de första fjällgässen tillbaka till Lillfjärden. Och i början av juli var det 14 stycken som började att genomföra sin ruggning. De fåglar som kom då var dels fjolårsungar och de som misslyckats med sin häckning eller inte häckat alls. Bland dessa fåglar fanns 439 (orange, röd, vit), en hane född 1996, som förra året häckade och fick en unge. Dessa fåglar var i Lillfjärden under i stort sett hela juli då de förlorar sin flygförmåga under ruggningen.

Den 25 augusti kom det vi hoppas på, flera par som lyckats med sin häckning. Hela fem par med totalt 13 ungar, därav ett par med fem stycken ungar. Tre av paren hade inte häckat föregående år.

Samtidigt hade det kommit rapporter från Skrångstasjön i Njurunda, sex mil norr om Hudiksvall, att där fanns 23 fåglar. Några dagar senare hade ytterligare gäss anlant så totalsumman var 34. Av dessa var det åtta ungar fördelade på tre par. Inom sex mils radie fanns alltså 71 fjällgäss. Med några fåglar i Gävle, Söderhamn, Hjälstaviken och

Fjällgäss rastande vid Lillfjärden, Hudiksvall. Foto: Lars Göran Lindström.

Stockholm så bör totalsumman av fjällgäss vara någonstans mellan 85 och 90 individer. Det är en klar ökning sedan föregående år. Åtta häckande par är också det hittills bästa resultatet. I fjol genomförde fem par lyckade häckningar. Tyvärr så lyckades inte det par som två år i rad fått sex ungar med sin häckning i år. Dessa brukar inte rasta hos oss utan i Dalarna.

Den 7 september kom så ytterligare fjällgäss till oss. Det var 18 stycken av dem som rastat i Skrängstasjön. Två par med tre ungar var. Det ena paret häckade framgångsrikt redan förra året och fick då fyra ungar. Hannen i detta par är ringmärkt (088). Det andra paret bestod av två omärkta föräldrar. Dagen efter så hade två omärkta gamla fåglar tillkommit. Och ytterligare en dag senare kom så det sista paret med sina två ungar. Totalt så rastar 61 fjällgäss hos oss i mitten av september. En ökning med 45 procent sedan i fjol.

Rastplatser

Bäst ser man fjällgässen när de är i Lillfjärden. De är då inte så skygga som på de andra platserna. På våren håller de oftast till vid Lillfjärdens nordvästra hörn, mot Kullen. På hösten betar de oftast efter Kärleksstigen och ibland nedanför Åhlens. Nu i höst har de ofta stått och vilat på den bank ute i sjön som finns vid Glysis, bredvid utloppet av Hornån i Lillfjärden.

Tunasjön är en annan lokal som fjällgässen regelbundet besöker. I dag, den 7 september, var alla 55 gäss i sjön. Nu under hösten tillbringar de en ganska stor del av dagen vilande i sjön. De betar en mindre del av dagen under hösten. När de betar hittar man dem oftast vid bågskyttebanan vid Hälsingtuna kyrka, eller i Baldra, Hög. Förra hösten så tillbringade gässen en stor del av tiden i Östanbräck. I våras så besökte de en lokal som de använde sig av mycket förut men där de inte varit på många år, nämligen Fiskeby.

Havsörn på åtel. Foto: Mats Axbrink.

Program

Höst, vinter

Samling där inte annat anges är alltid vid Lillfjärdens utfodningsplats.

European Bird Watch Day 5/10

Tid: 06.00
Ansvarig: Owe Nygren 0650-155 83

Redan i förra numret av Nattvakan hade vi med denna programpunkt. Det gäller att försöka bidra med någon art som inte ses på något annat ställe i Sverige, för målet är att se så många olika arter som möjligt. Kanske någon fjällgås är kvar?

Havsfågelskådning 13/10

Söderhamns fågelklubb anordnar tillsammans med Gävle fågelklubb en exkursion till Korsholmsudden. Vi får följa med och ansluta vid Långvind. Från Söderhamn åker de 06.00. Korsholmsudden besöks flitigt av fågelskådarna från Söderhamn och många rara arter har beskådats här bland annat vitnäbbad islom. Ni som är intresserade kontakta Lars Henningsson 0278- 66 53 88.

Havsfågelskådning

26/10

Tid: 07.00

Ansvarig: Karin Svensson 0650-175 37

Ett samarrangemang med Söderhamns fågelklubb. Samling vid Lillfjärden där också Söderhamnarna ansluter.

Filmvisning

20/11

Tid: 19.00

Plats: Lansen

Filmaren Bernt Persson från Hudiksvall visar några av sina vackra naturfilmer. Fika.

Nyårsexkursion

1/1

Tid: 08.00

Ansvarig: Mats Axbrink 0650-963 87

Så var det dags för årets höjdpunkt, enligt vissa. Kan rekordet för antalet sedda arter på denna årets första dag slås? Alla möjliga och omöjliga platser besöks under ett hiskeligt högt tempo (något överdrivet). Allt för att se så många arter som möjligt. Alla som kan måste hjälpa till så att Hälsingland ser fler arter än Gästrikland.

Innemöte

27/1

Tid: 19.00

Plats: Lansen

Programpunkten är ännu inte bestämd. Vi träffas under opretantiösa former och pratar om de senaste observationerna som gjorts. Eventuellt blir det någon form av bildvisning.

Innemöte

24/2

Tid: 19.00

Plats: Lansen

Programpunkten är ännu inte bestämd. Vi träffas under opretantiösa former och pratar om de senaste observationerna som gjorts. Eventuellt blir det någon form av bildvisning.

Uggleekursion

10/3

Tid: 19.30
Ansvarig: Mats Sundkvist 0650-167 29

Så är det åter dags för årets obligatoriska uggleekursion. Om man skall döma av de tidigare årens utflykter så är det inte så stor ide att vara med i årets exkursion. Ugglorna har inte varit direkt många. Men skam den som ger sig. I år, eller rättare sagt nästa år, kanske det blir ett riktigt uggleår med ett flertal spelande pärlugglor, slagugglor, kattugglor och kanske en hoande berguv om vi har tur.

Årsmöte

17/3

Tid: 18.30
Plats Rådningstjänsten

Sedvanliga årsmöteförhandlingar och fika. Mats Axbrink visar bilder och berättar om sin fågelresa till Egypten.

Utflykt med Skatteförvaltningen

Den 14 maj deltog HFK i en natur- och kulturvandring tillsammans med personalen på Skatteförvaltningen. Totalt var det 27 deltagare och från fågelklubben deltog Hugo Martinsson och Karin Svensson. Vi samlades vid parkeringen vid Tunasjön, där alla fick en egen påse med goda mackor, dricka, frukt och godis. Vi började med att gå upp

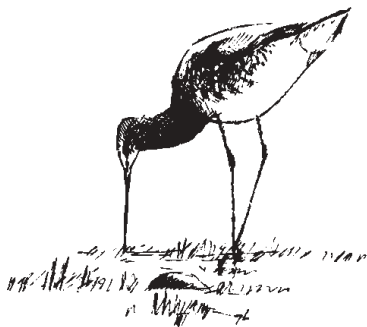
till Tunaborg, tittade på den vackra utsikten och lyssnade på Hugo som berättade lite om fornborgens historia. Därefter gick vi vidare till Tunasjön. Eftersom alla inte kunde gå upp i tornet samtidigt delade vi in gänget i två grupper. Den ena gruppen gick med Hugo till sjöns norra del och den andra gruppen följde med Karin upp i tornet. För flera av deltagarna var det första gången som de tittade i en tubkikare, och många blev imponerade av hur "nära" man kommer fåglarna. Många tyckte nog att svarthakedoppingarna var de vackraste men även den bruna kärrhöken som visade upp sig på nära håll blev en favorit. Bland övriga observationer kan nämnas brunand, sångsvan och brushane.

Nytt i fågeltornet

De som under våren och sommaren besökt fågeltornet vid Tunasjön har lagt märke till några nyheter. Mats Sundkvist har till tornets översta våning gjort två pulpeter som lätt kan fällas upp och där man med fördel placerar sin fågelbok. För skådare som behöver vila sina trötta ben och värkande rygg finns nu också en sittbänk på den översta våningen. Det är Lennart Svensson som har gjort bänken och skänkt den till fågelklubben. Styrelsen tackar Mats och Lennart för detta.

Ringmärkta knölsvanar

Vid Reffelmansviken har också denna sommar ett par knölsvanar häckat. Paret fick i år fyra ungar, tre ungar med vanlig grå fjäderdräkt och en unge med vit fjäderdräkt. Även ifjol hade paret en vit unge. En svan som föds vit kallas för "polsk svan" och det är en ganska ovanlig variant. När ringmärkningen vid Reffelmansviken drog igång i höst upptäcktes det att båda föräldrafågeln var märkta.
Fortsättning sidan 19

Sett i markerna våren och sommaren 2002

Mats Axbrink

VÅREN KOM TIDIGT med temperaturer kring 20 grader redan i slutet av mars. Givetvis anlände en hel del tidiga vårfåglar då. Riktigt tidiga var bland annat bläsand, kricka och skogssnäppa. Liksom ifjol så kom inget bakslag under hela våren och de riktiga koncentrationerna av fåglar uteblev därmed. En hel del trevliga fågelarter passade ändå klubbens medlemmar på att luska fram. Två olika rödspovar sågs i Fiskeby respektive Tunasjön i slutet av april. Under samma period sågs praktejder, svart rödstjärt och ringtrast på Kuggören. Smalnäbbad simsnäppa sågs med två individer i maj.

Forsärla är en annan art som anländer tidigt på våren. Oftast ses någon enstaka individ på sträck, men i år kom två rapporter med häckningsindicium från Delsbo och Nianfors. Häckade gjorde också åtskilliga

skrattmåsar i vårt område. Det kunde flitiga inventerare konstatera. Skrattmåsen var utsedd till årets riksinventeringsart och flera tusen par räknades in, främst på små skär längs kusten. Längs kusten hittades också flera småkolonier av häckande häger. Vi har ju misstänkt häckning på många lokaler tidigare, men oftast bara hittat enstaka försök till häckning.

Häckningen av arter som lever på sork (ugglor och en del rovfåglar) blev inte fullt så bra som vi hade hoppats på. Tornfalkarna fortsätter dock att uppskatta klubbens uppsatta holkar. Även bland nattsångarna borde det ha blivit bättre med tanke på att det fina vädret från tidiga våren fortsatte in i försommaren. De flesta arter hördes, bland annat flodsångare i Gränsfors och Gammelsträng, vaktel i Kitte och Fiskeby samt småfläckig sumphöna i Hassela och Delsbo.

Sommarens stora raritet var de sex biätare som sträckte söderut i slutet av juni vid Sörfjärden. Annars gick sommaren delvis i moll eftersom stora mängder döda fåglar, främst grå- och havstrut, hittades på skärgårdsöarna. Trutdöden fortsatte hela sommaren och på bland annat Malgrynnan sågs döende fåglar så sent som i slutet av augusti.

Bland alla gässen kring Hudiksvall hittades en spetsbergsgås och bland gässen kring Bjuråker en bläsgås. I mitten av augusti kom en ny raritet till vårt område. En rostand dök upp vid Tunasjön och stannade i knappt två veckor i området kring sjön. I Tunasjön rastade samtidigt en myrsnäppa och vadarintresserade fick sitt lystmäte tillfredsställt då sensommarens lågvatten gav fina vadarstränder. Kustsnäppor, spovsnäppor, sandlöpare med mera trängdes bland vanligare kärnsnäppor, brushanar och grönenor på Malgrynnan.

Om fjällgässens och bändelkorsnäbbarnas uppträdande i våra marker kan du läsa på annan plats i tidningen.

Korsnäbbs- invasionen

Owe Nygren

Loxia leucoptera = vitvingad Loxia.

ÅTSKILLIGA GÅNGER har man som fågelskådare kollat efter den ”vitvingade” korsnäbben när en flock korsnäbbar dragit fram genom skogen med negativt resultat.

Men så sitter man ute i sin trädgård och får höra ett ljud som är helt främmande för ens öron uppblandat med skarpa kjupp-ljud, lågmälda kvitter och drilljud. Korsnäbbar, men vad var det främmande ljudet? Granens barn, billjud eller.....Jag kan inte påstå att någon granne spelade trumpet men ett svagt trumpetade ljud spred sig genom den omgivande skogen. Bändelkorsnäbb naturligtvis! Och aktiviteten blev plötsligt mycket hög. Kikaren och tuben kom fram och sökandet börjar. Längst upp en grantopp sitter så den sällsynta korsnäbben. Röd och grann med dubbla vita vingband i perfekt

solljus. Nu har den blivit daglig och vanlig på tomten och spänningen har väl avtagit något.

Fågelskådning är verkligen oförutsägbart. Vem kunde drömma för något år sen att man skulle få bändelkorsnäbben som tomtkruss. Nu strömmar rapporter in och bändeln räknas i rekordstort antal i hela riket. Vi kan följa hur invasionen fortskrider på webben svalan.environ.se.

De båda korsnäbbarna, mindre korsnäbben och bändeln, brukar följas åt på långa vandringar under sensommaren och hösten då granen och lärken snålar på sina kottar och tar vilolår. Hösten 1990 hade vi den senaste invasionen och man har noterat en viss periodicitet mellan invasionerna, ungefär vart 11:e år. Helt stämmer inte detta då vi hade invasioner 1985 och 1979. Dessutom häckade ovanligt många bändlar i våra norrländska skogar 1996. Man räknade till cirka tvåtusen häckande par enbart i Västerbotten.

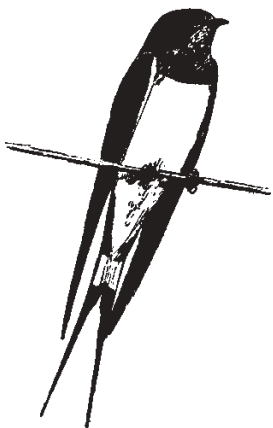
Nu funderar man på om årets invasion beror på en kombination av ovanligt framgångsrik häckning i svenska marker och brist på grankottar eller om invasionen kommer från öster. Dock har flockar på flera hundra bändlar setts insträckande både i Roslagen och i Haparanda skärgård.

Nu väntar vi bara på vad den enorma fruktsättningen på rönn, oxel med mera kan innebära för övriga frukt/bär-ätande fågelarter.

Fortsättning från sidan 17

Med hjälp av medhavda smörgåsar lyckades vi locka svanarna så nära att ringarna kunde läsas av. Det visade sig att båda svanarna hade danska ringar och att den ena också var färgringmärkt. Vi har skickat uppgifterna vidare till ringmärknings-centralen och väntar nu med spänning på att få veta var svanarna märktes och hur gamla de är.

Tjejskådning

Karin Svensson

TJEJSKÅDNING ÄR EN SYSSLSÄTTNING som både fågelklubbens manliga och kvinnliga medlemmar ägnar sig åt. Men det är stor skillnad på hur skådningen går till, för när tjejerna utövar tjejskådning handlar det om att skåda fågel tillsammans med andra tjejer. På en tjejskådningsexkursion får killarna i klubben vackert stanna hemma, utflykten är till enbart för oss tjejer. I dagens jämställda samhälle kan kanske detta tyckas vara diskriminerande mot killarna, men med tanke på att fågelskådning totalt sett är en starkt mansdominerad sysselsättning tycker jag nog att vi tjejer kan få ha en egen utflykt en gång per år.

En viktig förutsättning för att en tjejskådning ska bli lyckad är att man har med sig mycket matsäck. Fika är något vi gör ofta

och länge. Finns det något mysigare än att sitta ute i naturen en vacker vårdag och dricka kaffe och mumsa på goda bullar? En del (karlar förstås) har lite retsamt antytt att tjejskådningen är lite grann som ett kafferep, men det får de så gärna tycka. Jag tror att de är lite avundsjuka på hur trevligt vi brukar ha på våra utflykter, och faktum är ju att man faktiskt kan se ganska mycket fågel samtidigt som man fikar.

Lördagen den 4 maj var det dags för årets utflykt. Nere vid Lillfjärden hade fyra tjejer samlats; Annica Brun, Maria Dunder, Britt Nordling och undertecknad. Vi började med att åka till Silja där Kristina Sjöström, Gina Larsson och Inger Eriksson anslöt. I Silja finns det riktigt fina fågelmarker och efter att ha parkerat bilen hemma på Kristinas gård, gick vi över åkrarna ner mot Sunnanåsjön. Många olika vårfåglar hade anlänt, vi fick bland annat se ladusvala, lövsångare, bergfink och buskskvätta. Framme vid sjön kunde vi titta på ett sångsvanspar som höll på att bygga bo och en hona brun kärnhök som flög förbi på sitt för kärnhökar så karakteristiska sätt. Eftersom vi också ville komma ut till havet åkte vi vidare till Ornskärpen. I den första grunda havsviken fanns både större och mindre strandpipare och på en sten en bit ut i vattnet stod en roska och visade upp sig mycket fint, dagens bästa observation. I en solig glänta med utsikt över havet tog vi en lång fikapaus samtidigt som vi tittade på bland annat svärter och tobisgrisslor som låg ute i vattnet. Eftersom Kristina, Inger och Gina hade med sig korv gjorde de upp en eld och grillade. Håll med om att det låter trevligt!

Vid elvatiden var vi tvungna att avbryta exkursionen och återvända till stan. Jag tror att alla var nöjda med utflykten och jag hoppas att de kvinnliga medlemmar som ännu inte varit med på någon tjejskådning kommer med nästa gång. I början av maj 2003 är det dags igen!

Fjällgåsens utbredning och status

Lars-Göran Lindström

FJÄLLGÅSEN ÄR EN GLOBALT HOTAD ART. I början av 1900-talet uppgick den totala populationen till över 100 000 individer. Nu har den minskat till cirka 25 000 fåglar. Orsakerna till den drastiska minskningen är främst jakt på övervintringsområdena men även mänsklig störning och predatorer, främst rödräv, på häckningsplatserna har bidragit.

Fjällgåspopulationen kan delas in i två huvudområden med ungefär lika antal i båda.

Den västra häckar i ett område från Fennoskandinavien bort till Tajmyrhalvön och flyttar genom nordvästra Kazakstan till någonstans mellan Kaspiska havet och Svarta havet (övervintringsområdet är ännu inte fullständigt känt). Övervintrade fjällgäss har hittats i bland annat Azerbadjan (1 100), Turkmenistan (450) och Uzbekistan. En mindre del av den västliga populationen, däribland den lilla spillra som finns kvar i Norge, flyttar via Polen och Ungern till

övervintringsplatser i Grekland (100) och Turkiet.

Den östra populationen häckar i centrala och östra delen av Sibirien, från Tajmyrhalvön och österut och flyttar i huvudsak till sydöstra Kina. För denna population är övervintringsplatserna mera kända än häckningsplatserna.

Fennoskandinavien

Den Fennoskandinaviska populationen har minskat ännu mera drastiskt. I början av 1900-talet rastade, på sin väg mot häckningsplatserna i norra delen av Norge och Finland, bara utanför Uleåborg, Finland över 10 000 individer på våren, ännu flera på hösten. I mitten av 60-talet rastade fortfarande en bit över 1 000 fåglar men sedan kraschade mer eller mindre hela populationen. Under den senaste tioårsperioden har inte mer än cirka 30-50 gäss rastat utanför Uleåborg.

I de svenska fjällen var fjällgäsen tidigare en ganska vanlig fågel som var urbredd över i stort sett hela fjällkedjan. Flockar på flera hundra fåglar rastade bland annat i Västerbottens kustland både vår och höst. Nu finns inte någon fjällgäs kvar av den gamla populationen som flyttade mot sydost till övervintringsplatserna vid Svarta havet.

Häckningsplatser för de norska fjällgäsen

Genom fjällgåsprojektet, som går ut på att plantera ut fjällgäss med vitkindade gäss, har man lyckats ändra på flyttvägarna så de gäss som tidigare flyttade mot sydost numera istället flyttar till övervintringsplatser i Holland. Tack vare projektet har vi fortfarande en stam av häckande fjällgäss i de svenska fjällen. Och som det verkar, se annan plats i detta nummer, så ökar stammen sakta men säkert.

I Finland finns inga häckande par kvar av fjällgäss.

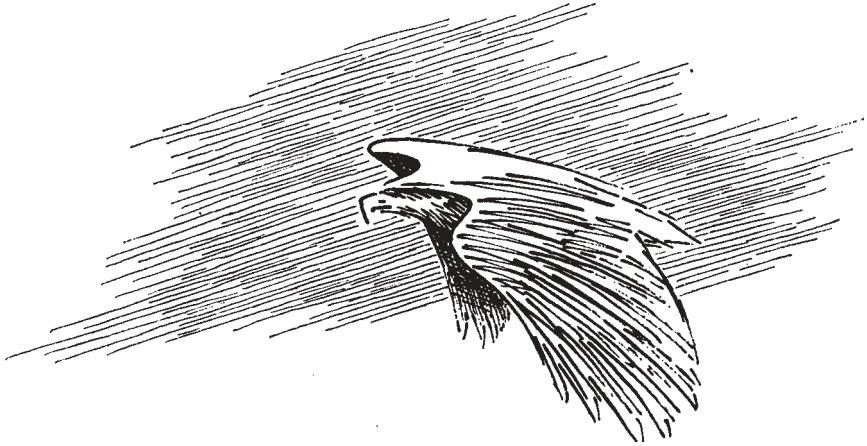
I Norge finns det en liten spillra kvar av den gamla populationen vid Porsangers- och Varangerfjordarna. År 2000 fann man endast 10 gäss, fyra par därav ett par med två ungar, vid Valdak, Porsangersfjorden.

Flyttväg för den lilla rest av den ursprungliga stammen av fjällgäss som finns kvar i Fennoskandinavien

---

Havsörnar

Vår skärgård har ett överflöd av smycken.

Vi seglar ut när sommarvinden friskar;
bland klipporna finns blommor, fåglar, fiskar,
men Örnens hals har den förnämsta knycken.

I dag är örnarna drygt tusen stycken!

De dröjer kvar när senhöststormen piskar.

Det kan se dystert ut när frosten viskar,
men havsörnsstammen har trots allt stått rycken.

Av aktivister har de länge fått
sin vintermat. Så bra har detta gått
att årets kull är hundranittiofå!

Låt oss förlänga dessa stödaktioner!

Vi människor är hela fem miljoner,
så Örnarna är ändå ganska få.

